

KÖNYVISMERET HÁZIDOLGOZAT

Szeged monográfiái egykor és ma

Monográfiák összehasonlító elemzése

Készítette: Pappné Zánthó Rita

Konzulens: Buda Attila

PPKE Kiadói szerkesztő I. évfolyam

Budapest, 2009. május 9.

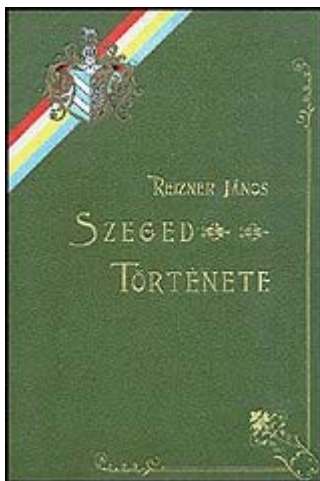
Bevezető

Egy városmonográfia sosem volt a siető, könnyű szórakozást kereső ember olvasmánya. Természete inkább adattár, nyers történelmi forrás, kutatási örökség az utókor számára, akik részt vesznek egy város múltjának, feltárásában, összefoglaló feldolgozásában. Célja, hogy hiteles forrásokon, tudományos kutatásokon alapuló, átfogó képet nyújtson az adott település régmúltjáról, elődeinek és hagyományainak megismertetésével erősítse annak egészséges lokálpatriotizmusát. Beszámoló a múltrol a jelennek és a jövőnek

Szeged várostörténetét eddig két alkalommal vetették papírra összefoglaló, nagy monografikus formában, az egyiket Reizner János, *Szeged története* címmel 1–4. kötetben (1899–1900), a másikat Kristó Gyula, *Szeged története* címmel szintén 1–4. kötet (1983–1994), az 5. befejező kötet most készül. Kevés magyar városnak van ilyen alaposan, tudományosan kimunkált történelmi feldolgozása, mint Szegednek. Szegedi lévén éppen ezért dolgozatom témájául, a két különböző időszakban megjelent kiadvány összehasonlítását választottam, amely elemzés könyvtörténeti és az eddig tanult könyvkiadási szempontok összevetésével készült.

I. Reizner János (1847–1904) régész, könyvtárigazgató és múzeumalapító igazgató. Jogi tanulmányait Pesten és Pozsonyban hallgatta. Szeged város aljegyzője, később főjegyzője, 1903-ban királyi tanácsos. Elsőként alkotta meg a város monográfiáját amely mindmáig a szegedi helytörténeti kutatások kiindulóponyjául szolgál.

I.1. Reizner János: Szeged története 1-4. kötet tartalmi bemutatása

A város monográfiájának elkészítésére 1893. január 26-án a városi közgyűlés hozott határozatot. A feladatra Reizner János kapott megbízást, aki hallatlan szorgalommal, alkotta meg élete fő művét, a *Szeged története* (Szeged, 1899–1900) című négykötetes monográfiát. Az első kötet a város általános történetét tartalmazza a legrégibb időtől a XVIII. század végéig. A második kötet az általános és a politikai érdekű eseményeket tárgyalja az 1879. évi árvízig. A harmadik kötetbe a hatósági és társadalmi élet, az igazgatás, törvénykezés, adózás stb., az egyházak és felekezetek, az egészségügy, közműveltség és közgazdaság állapotai és különleges története szerepel a legrégibb időtől 1879-ig. Végül a negyedik kötet a város történetére vonatkozó oklevelek gyűjteményét, a forrásanyag egyik részét foglalja magában. A kötetet az egész műnek betűsoros név- és tárgymutatója egészíti ki.

I.2. Általános leírás

Reizner a négy kötetet 2 év alatt jelentette meg és tizenhat részre osztotta. A részek(fejezetek) római számozással követik egymást. A sorozat Engel Lajos könyv- és könyomdai műintézetében készült.

Egy-egy részt (fejezetet) az alábbi kisebb díszes léniák választanak el egymástól.

Az 1. kötet 1899-ben készült 388 oldal terjedelemben, 7 képmelléklettel és 5 fejezetet (részt) tartalmaz. A 2. kötet 1899-ben készült 368 oldal terjedelemben, 4 képmelléklettel és 5 fejezetet (részt) tartalmaz. A 3. kötet 1900-ban készült 522 oldal terjedelemben, 2 képmelléklettel és 6 fejezetet (részt) tartalmaz, a végét az 1-3. kötetig terjedő javítások jegyzéke zárja. A 4. kötet szintén 1900-ban jelent meg 650 oldal terjedelemben. Itt nem találunk fejezeteket, a könyv ugyanis oklevéltár, majd az összes kötetre vonatkozó név- és tárgymutató zárja. A 4. kötet kép és ábramellékletek nélkül készült.

Reizner nagyon következetes és tudatos szerkesztési elvére vall a 4 könyv sorozatba állítása. A könyvek nyelvezete régies, a mai olvasó számára mindenképp érdekes, az illusztrációk többsége fekete-fehér fotó, igényes metszeteket, térképrészleteket tartalmaz.

I.3. Reizner János: Szeged története 1–4. kötet formai bemutatása

Borító: valamennyi kötet zöld bőrkötésű táblaborítással készült, cérnafűzött fehér oromszegővel, a város címerével. Aranyozott betűkkel és léniadíszítésekkel.

Előzéklapok: fehér alapon fa mintázatú az első három kötetnél. Tekintettel arra, hogy a Somogyi-könyvtárban őrzött eredeti példányok annyira elhasználódtak, hogy többségét újrakötötték, így csak feltételezés, hogy a 4. kötet is ugyanilyen volt.

Címnegyed: klasszikus szabályok szerinti, egyedül a copyright oldal szegényes, csak a kiadás helye, évszám és a nyomda neve szerepel (szerkesztőségre nincs utalás).

Tartalomjegyzék: Csak az első három kötetben található a kötetek végén, melyeket a képek mellékletének felsorolása zár.

Oldalszámozás: tükör fölött, az oldalak szélén, arab számozással. Kivétel az 1. kötetben szereplő előszó, ez római számozású.

Előszó: Csak az első kötetben szól az olvasóhoz a szerző, a főszöveg előtt.

Főszöveg: Részekre osztott, alcímekkel ellátott, folyamatos sorkizárt szöveg, grafikai anyagot, ábrákat, térképrészleteket, metszeteket, illusztrációkat tartalmaz. Fejléc nélküli. Tipográfilag szépen tagolt, a szöveg és az illusztrációk egymással harmonizálnak.

Lábjegyzet: minden oldalon található a lap alján, érdekessége, hogy az oldalakat nem göngyöltett lábjegyzet sorszámmal, hanem oldalanként újra kezdődő számozással látta el.

Járvulékos részek: gyakorlatilag a teljes 4. kötet adatokat tartalmaz, a szerző erre egy egész kötetet szánt.

Technikai részletek: Marginálisokat, élőfejet, kiemeléseket nem alkalmaz. Kolofonoldal nincs, így a példányszámról, papírról, ívekről és nyomásról nincs információ.

II. Dr. Kristó Gyula (1939–2004) történész, a szegedi József Attila Tudományegyetem BTK dékánja, a Középkori és Korajútkori Magyar Történelmi Tanszék vezetője, később az egyetem rektora, az MTA tagja, Szeged város díszpolgára. Az 1970-es évek elején kapott felkérést, hogy az akkor nyolcvan esztendővel ezelőtt megjelent Reizner János négykötetes

monográfiája után, a kor követelményeihez igazodó öt kötetes újabb városmonográfia szerkesztését kezdje el. A sorsfordulókat jelentő történelmi események, a város fejlődésében bekövetkezett változások, a korábban ismeretlen vagy fel nem használt források, új kutatási eredmények vetették fel egyre sürgetőbben a várostörténet megírásának újbóli szükségességét.

Szeged szinte egyedülálló vállalkozása volt, amikor 1974 végén hozott 358/1974. VB. számú határozatával elindította monográfiájának munkálatait. A kiadói feladatokat a Somogyi-könyvtárra, a sorozat szerkesztését pedig Kristó Gyula egyetemi tanárra bízták. A könyvtár gondoskodott a szerződések előkészítéséről, a nyomdai megrendelésekről, a nyomtatásra kész kéziratok nyomdába adásáról. Segítséget nyújtott a kötet szerkesztők adminisztrációs munkájához. Biztosította a monográfia munkálatai közben összegyűlt anyag dokumentálását, megőrzését. Ennek eredményeként 1994-ig négy vaskos kötetben jelent meg a város történetének leírása.

II/1. Kristó Gyula: Szeged története 1–4. kötet tartalmi bemutatása

1983-ban jelent meg a sorozat első kötete, a kezdetektől 1686-ig, a város kialakulásától a török megszállásig taglalja a Tisza-parti város táj múltját, történetét. A második kötet 1985-ben látta meg a napvilágot, benne a török kiűzésétől 1686-tól, a szabadságharc bukásáig 1849-ig foglalkozik a város történelmével. A harmadik kötet 1991-ben jelent meg, terjedelménél fogva két részben az önkényuralomtól, 1849-től a Tanácsköztársaság bukásáig 1919-ig, végül a negyedik kötet, amely 1994-ben készült el a konszolidációtól a II. világháború végéig 1919–1944-éig dolgozza fel Szeged történetét. Valamennyi kötet a város különböző korszakain belül foglalkozik annak népességével, gazdaságával, egészségügyi, egyházi, kulturális, társadalmi-politikai viszonyaival és közigazgatásával.

Terjedelménél fogva Reizner művéhez képest sokkal részletezőbb és tartalmasabb, tudományosság szempontjából megalapozottabb kutatási eredmények olvashatók benne.

II/2. Kristó Gyula: Szeged története 1–4. kötet formai bemutatása

Habár az első és a negyedik kötet megjelenése között mintegy 11 év telt el, a sorozatszerkesztő határozott koncepciójának köszönhető, hogy valamennyi kötet megjelenésében külső borítójában, kötészetében, méretében és papír anyagában egységes maradt.

Borító: sötétkék vászon táblaborítású, cérnafűzött, fehér oromszegővel, kék jelzőszalaggal, átlátszó szintelen, műanyag védőborítóval (enveloppe) ellátott könyv, az első tábla egyetlen tipográfiai eleme a város címere. Egyszerűsége törekvő címlapkép. Érdekessége, hogy az idő előrehaladtával a 3. és 4. kötet borítójának címeréről lekerült a vörös csillag.

Előzéklapok: minden kötetben az adott korszakot jellemző fotók felhasználásával készült kétszínnyomásos előzéklapot használ, nagyon ötletes, találó és izlées.

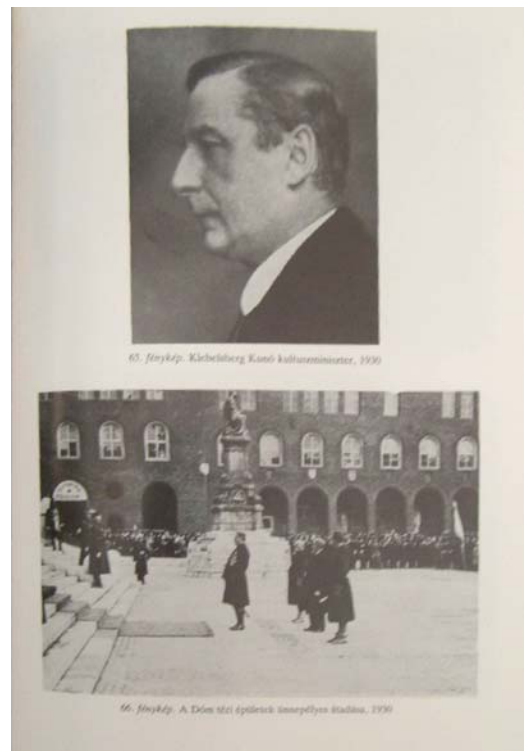
A képen a 3/2. kötet előzéklapja, a Szeged és Vidéke című napilap egyik 1902-ben megjelent száma látható.

Címnegyed: szabályszerű címnegyed oldalak. Az első kötet sorozatcímoldalán tisztelgés a szerkesztőbizottság előtt, valamennyi bizottsági tag név- és foglalkozás szerint felsorolva. A 2–4. kötet sorozatcím oldalán klasszikus adatok (mű címe, sorozatszerkesztő neve, ISBN számok, szerzői jogok feltüntetése valamint a kiadó neve), címoldalon a bibliográfiai hivatkozás öt alapadata található. A copyright oldalakon a kötet szerzői, lektorok, műszaki szerkesztő és a névmutató összeállítójának neve szerepel egységesen. A kötetek sorszáma arab számmal jelzett.

Tartalomjegyzék: Valamennyi kötetnél a címnegyed után következik több oldalon keresztül.

Előszó: Csak az 1. kötetben szerepel, köszöntő jellegű a kiadó részéről. Ezt követően mind a négy kötetben az adott kötet szerkesztőjének előszava olvasható.

Főszöveg: Belső címekkel jól tagolt szöveg, különösen az 1. kötet gazdag grafikai anyagot, illusztrációkat tartalmaz. A 2–3–4. kötetben több fekete-fehér és színes fénykép sorszámmal ellátva, táblázatos adatok, térképrészletek, metszetek szerepelnek. Valamennyi kötetben fejezetenként számozott bibliográfiai jegyzetek lábjegyzet formájában, göngyöltett számozással.

Részletek az illusztrációkból

Járvékos részek: Valamennyi kötetben rövidítések jegyzéke, fényképek jegyzéke, grafikai mellékletek jegyzéke, alfabetikus személy- és földrajzi névmutató szerepel a főszöveg után.

Kolofonoldal: tartalmazza a felelős kiadó nevét, megjelent példányszámot 1. kötet 3.000 pld. 2. kötet 3.500 pld., a 3. kötet 3.000 pld., a 4. kötet 2.500 példányban készült. Az 1-3. kötet monószedéssel, íves magasnyomással készül, míg a 4. kötet fényszedéssel, ofset nyomással. (A papír minőségén már látszódik a különbség, az íves magasnyomással készült könyvek lapjai már alaposan megsárgultak.)

Technikai kellékek:

oldalszámolás: fényképes oldalak kivételével a tükör alatt, a lap szélén, *élőfejet, marginálisokat, iniciálét* egyik kötetben sem alkalmaztak, a 3/2. kötet hátsó védőborítóján haszkötővel kivehető térképmelléklet,

Kiemelések: szövegen belül csak kurziválással, fejezetcímek római számozással és verzállal, alcímek arab számozással és verzállal.

III. Konklúzió

Ugyanazon téma két különböző korszakban, két különböző tudományos feldolgozását tettem dolgozatom témájává.

A két monográfia között eltelt közel 100 év, amely nyomdatörténeti és könyvtörténeti szempontból nem olyan hosszú idő, hogy látványos különbségeket eredményezzen. Tartalmi szempontból minden bizonnyal a történészek és helytörténészek számára különleges kutatási téma mindkettő. Reizner monográfiája rendkívül rövid idő alatt, készül el, bátran és bőven kitér saját korának várostörténelmére, gazdaságára, közigazgatására, kultúrájára, miközben sokkal szűkszavúbb a múltat illetően. Mai szemmel nézve, bár alapmű a város történetének megírását illetően, de további kutatásokra készítő. Ezért lett lényegesen bővebb, egyes korszakokat alaposabb tudományos elemzéssel hosszán taglaló az újabb monográfia. Ugyanakkor el kell ismerni, hogy a Kristó-féle monográfia magját alapvetően mégiscsak a Reizner monográfia adja.

Kristó professzor a történészek javaslatára a monográfia 4 kötetét 1944. évvel megállította az események felvillantásával, az elfogulatlanságot biztosító történeti távlat meghagyása érdekében. A professzor sajnálatosan bekövetkezett halála miatt a szellemében munkálkodó Dr. Blazovich László, a Csongrád Megyei Levéltár ny. igazgatója vállalta a nagy mű befejezését. Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzatának megbízásából jelenleg a levéltár végzi a monográfia 5. befejező kötetének elkészítését. A Szeged történetét 1945-től a rendszerváltásig, 1990-ig feldolgozó könyv várhatóan 2010. május 21-én, Szeged város napján kerül bemutatásra.

Mégis érdekes feladatnak bizonyult a korabeli szerkesztési elveket keresgélni a megsárgult lapok között. Megjelenésében, áttekinthetőségében, illusztrációival mindenképp olvasmányosabb és tetszetősebb a ma embere számára a múlt századi Reizner mű, mint a napjainkban készült monográfia. Az újkori monográfia „szárazabb” olvasmánynak bizonyul, szövegezése bővebb terjedelmű, sok a táblázatos adathalmaz. Ez így természetes, hiszen a mai monográfia, az egyetlen lehetőség volt a várostörténet újabb, gazdag kutatási eredményeinek publikálására. Habár a színes felvételekkel igyekszik látványosabbá tenni, mégis alapvetően a történelem által igazolt tudományos mű marad.

Reizner és Kristó Szeged monográfiája vélhetően hosszú távra megalapozta a város krónikáját, mindkettő megjelentetése a kor kiadója részéről komoly kultúrtörténeti vállalkozás volt. Nem biztos, hogy 80-100 évente újra kell írni egy város történetét. Pedig bizonyára maradt még Szegedről kutatható téma és előkerül még levéltárban porosodó eddig ismeretlen történelmi adalék. A jövő nemzedéke és utódaink bölcs belátására kell bízni, hogyan teszik közkinccsé.